

Provjera temeljnih postavki razvojnoga modela subjektivne grupne dinamike na ad hoc grupama mladih

Tomašić Humer, Jasmina; Čorkalo Biruški, Dinka

Source / Izvornik: **Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, 2015, 24, 367 - 386**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.5559/di.24.3.03>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:452516>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported](#) / [Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**



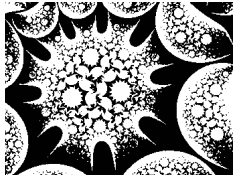
FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI



doi:10.5559/di.24.3.03

PROVJERA TEMELJNIH POSTAVKI RAZVOJNOGA MODELA SUBJEKTIVNE GRUPNE DINAMIKE NA *AD HOC* GRUPAMA MLADIH

Jasmina TOMAŠIĆ HUMER
Filozofski fakultet, Osijek

Dinka ČORKALO BIRUŠKI
Filozofski fakultet, Zagreb

UDK: 316.454.7-053.6(497.5)
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 24. 4. 2015.

Cilj rada bio je na *ad hoc* grupama mladih provjeriti temeljne postavke razvojnoga modela subjektivne grupne dinamike (Abrams, Rutland i Cameron, 2003). Ispitane su: a) diferencijalna evaluacija (razlika u procjeni članova grupe ovisno o poštivanju normi vlastite grupe); b) diferencijalno uključivanje (percepcija sudionika da ostali pripadnici grupa različito evaluiraju članove ovisno o poštivanju normi); c) unutargrupna pristranost i d) identifikacija s grupom. Pretpostavljeno je da će diferencijalno uključivanje biti medijator odnosa unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije. Nadalje, dob sudionika moderirat će odnos opće pristranosti i diferencijalne evaluacije, a identifikacija s grupom odnos diferencijalne evaluacije i diferencijalnog uključivanja. U istraživanju je sudjelovalo 349 učenika od 12 do 16 godina. U skladu s pretpostavkama, utvrđene su diferencijalna evaluacija i uključivanje te unutargrupna pristranost. Odnos unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije nije bio moderiran dobi sudionika. Unutargrupna pristranost direktno je utjecala na diferencijalnu evaluaciju, ali je taj utjecaj bio i posredovan diferencijalnim uključivanjem. Potvrđeno je i da identifikacija s grupom moderira odnos diferencijalnog uključivanja i evaluacije.

Ključne riječi: unutargrupna pristranost, diferencijalna evaluacija, diferencijalno uključivanje, identifikacija s vlastitom grupom



Jasmina Tomašić Humer, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, L. Jägera 9, 31 000 Osijek, Hrvatska.
E-mail: jtomasic@ffos.hr

UVOD

Socijalna kategorizacija jest "kamen temeljac cjelokupnoga grupnog ponašanja" (Brown, 2000, str. 264), a djeca su već u dobi od dvije do tri godine spremna kategorizirati druge s obzirom na neke vidljive osobine (npr. spol, dob, rasu). Načelno, socijalna kategorizacija dovodi do pozitivnije procjene vlastite u odnosu na vanjsku grupu (tzv. pozitivna pristranost), čak i u situaciji minimalne grupe (Bigler, Brown i Markell, 2001; Durkin i Judge, 2001; Nesdale i Flesser, 2001). Aboud (1988) u okviru svoje kognitivno-razvojne teorije pretpostavlja kako je unutargrupna preferencija posljedica kognitivne nezrelosti djeteta, pa bi ulaskom djeteta u fazu konkretnih operacija (oko 7. godine) trebalo doći do sustavnog opadanja unutargrupnoga preferiranja. Iako istraživanja potvrđuju opadanje unutargrupne pristranosti s porastom dobi (npr. Aboud, 1993), očekivana bi posljedica bila nepostojanje unutargrupnoga preferiranja kod odraslih, što nije slučaj. Polazeći od okvira teorije socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1979), Nesdale (2004) ne očekuje utjecaj dobi na unutargrupnu preferenciju, već na nju gleda kao na normalnu pojavu u usporedbi vlastite i vanjske grupe, čija je svrha osigurati pozitivan socijalni identitet. S obzirom na taj motivacijski aspekt unutargrupne pristranosti (dakle, održavanje pozitivnoga socijalnog identiteta u nekoj međugrupnoj situaciji), unutargrupna pristranost bit će izraženija što je grupa osobi važnija, odnosno što se osoba više poistovjećuje s grupom. Nesdale i Flaesser (2001) navode da su, osim unutargrupne preferencije, moguće i predrasude prema vanjskoj grupi ako: a) je izražena identifikacija s vlastitom grupom; b) u grupi vlada norma o prihvatljivom izražavanju predrasuda; c) članovi grupe vjeruju da je njihova grupa na neki način ugrožena (Nesdale, Durkin, Maass i Griffiths, 2005). Ako neki od navedenih faktora nije prisutan, djeca će vjerojatno samo preferirati vlastitu grupu u odnosu na vanjsku (Nesdale i Flaser, 2001), dakle, predrasuda se neće nužno pojaviti. Crandall, Eshelmann i O'Brien (2002) slažu se da bi razlog dobnih razlika u unutargrupnoj pristranosti tijekom srednjega djetinjstva mogao biti posljedica internalizacije socijalnih normi vezanih uz prikladnost izražavanja predrasuda prema određenoj skupini, a ne kognitivnoga sazrijevanja, kako to pretpostavlja Aboud (1988). Na taj se način mogu objasniti rezultati nekih istraživanja koja pokazuju povećanje unutargrupne pristranosti s porastom dobi te čak i pojavu neprijateljstva prema vanjskoj grupi tijekom rane adolescencije, odnosno nakon desete godine (Bar-Tal i Teichman, 2005; Teichman i Bar-Tal, 2008).

Kako se daljnjim razvojem djeca počinju fokusirati na individualne osobine pojedinca, evaluacija se sve više temelji na individualnim, a ne na grupnim karakteristikama (Aboud,

2008). Dječju usmjerenost na (neke) individualne karakteristike pripadnika grupa Abrams i suradnici (2003a) uključili su u svoj razvojni model subjektivne grupne dinamike (RMSGD). Navedeni model predstavlja prilagodbu modela subjektivne grupne dinamike (Abrams, Marques, Brown i Henson, 2000; Marques, Abrams, Páez i Martínez-Taboada, 1998) na dječju populaciju. Oba modela predviđaju dinamički odnos između evaluacije grupe kao cjeline i evaluacije individualnih članova grupe (Marques, Abrams, Páez i Hogg, 2001). Temeljne pretpostavke teorije socijalnog identiteta i razvojne teorije socijalnog identiteta o važnosti socijalnog identiteta u međugrupnim odnosima autori dopunjuju tumačenjem važnosti normativnoga ponašanja članova grupe (Turner, 1991; Turner, Hogg, Oakes, Reicher i Wetherell, 1987). Budući da norme osiguravaju pravila ponašanja u nekoj socijalnoj situaciji, članovi grupe motivirani su maksimalizirati poštivanje normi vlastite grupe (Marques i sur., 1998). Abrams i suradnici potvrdili su da su djeca sposobna uočiti da su narušene tzv. preskriptivne norme (npr. norma lojalnosti), što dovodi do različita procjenjivanja onih članova koji različito poštuju grupne norme, odnosno do tzv. diferencijalne evaluacije pripadnika grupa (Abrams i sur., 2003a; Abrams i Rutland, 2008; Castelli, de Amicis i Sherman, 2007). Misch, Over i Carpenter (2014) pronašle su da već i petogodišnjaci pozitivno vrednuju lojalno ponašanje članova grupe. Pojedince koji se ne pridržavaju grupnih normi (osobito norme lojalnosti), tzv. devijantne ili odstupajuće članove, ostali članovi grupe vrednuju negativno, pa čak i negativnije nego pripadnike vanjske grupe. Taj fenomen naziva se *efekt crne ovce* (Marques, Yzerbyt i Leyens, 1988), a njegova svrha, kao i svrha različite evaluacije pripadnika vlastite grupe, održavanje je valjanosti grupnih normi (Abrams, Rutland, Cameron i Marques, 2003).

U nekom međugrupnom kontekstu pojavljuje se, osim međugrupne diferencijacije (različite evaluacije vlastite i vanjske grupe), i unutargrupna diferencijacija (razlikovanje pojedinačnih članova grupe). Oni članovi grupe koji su spremniji na unutargrupnu preferenciju spremniji su i na diferencijalnu evaluaciju (Abrams i sur., 2003a). Da bi došlo do diferencijalne evaluacije, dakle različita vrednovanja članova koji poštuju grupne norme (normativni članovi) i onih koji to ne čine (devijantni ili odstupajući članovi grupe), djeca moraju razumjeti da će i drugi članovi vlastite (ali i vanjske grupe) različito vrednovati pripadnike koji različito poštuju grupne norme (Abrams i sur., 2003a). Taj proces naziva se diferencijalno uključivanje, a autori RMSGD-a navode da je diferencijalno uključivanje glavni razvojni proces koji dovodi do međuovisnosti unutargrupne pristranosti i diferencijalne evalua-

cije. Štoviše, diferencijalno uključivanje jest medijator utjecaja unutargrupne pristranosti na diferencijalnu evaluaciju. Dakle, ako su djeca svjesna da neki pripadnici grupe ne poštuju norme te ako percipiraju da će takve pripadnike i drugi članovi grupe negativno evaluirati, i sami će te pripadnike grupe negativnije procijeniti. Diferencijalno uključivanje raste s dobi, a povezano je sa sposobnosti zauzimanje tuđe perspektive (Abrams, Rutland, Cameron i Ferrell, 2007; Abrams, Rutland, Pelletier i Ferrell, 2009) i pojedincu je osnova za evaluaciju članova u nekoj međugrupnoj situaciji.

Prema RMSGD-u, u razvoju grupne dinamike dob ima važnu ulogu. S porastom dobi, kroz razdoblje srednjega djetinjstva, djeca bi trebala sve bolje razumjeti grupnu dinamiku, posebno važnost lojalnosti grupi, posljedica čega bi bila izraženija diferencijalna evaluacija (DE), diferencijalno uključivanje (DU), ali i međusobna povezanost navedenih dviju varijabli (Abrams i sur., 2003a). Mala djeca pripadnike vlastite grupe vrednuju pozitivno, neovisno o poštivanju društvenih normi. Starija su djeca sofisticiranija u prosudbama, usmjerenija na individualne osobine pojedinca, stoga procjena članova grupa ovisi o njihovu pridržavanju propisanih grupnih normi (Abrams i sur., 2003a). Dakle, kod starije djece sama pripadnost grupi nije dovoljna za pozitivnu evaluaciju člana grupe koji je devijantan (Abrams i Rutland, 2008). Drugim riječima, starija će djeca uzimati u obzir implikacije ponašanja različitih pripadnika grupa (koji različito poštuju norme) pri njihovoj evaluaciji. Iako djeca ne napuštaju vrednovanje utemeljeno na kategorizaciji (Cameron, Alvarez, Ruble i Filigni, 2001), razlike među grupama održavaju se pozitivnom evaluacijom pojedinaca koji podržavaju vrijednosti vlastite grupe (Abrams i sur., 2003a). Dakle, oni sudionici koji su svjesniji da ostali članovi grupe različito procjenjuju pripadnike grupe koji različito poštuju grupne norme i sami diferencijalno evaluiraju pripadnike grupe, ovisno o njihovu poštovanju grupnih normi (Abrams i sur., 2009; Abrams, Rutland, Ferrell i Pelletier, 2008).

Pretpostavke RMSGD-a potvrđene su na realnim (Abrams i sur., 2003a; Abrams i sur., 2003b; Abrams i sur., 2009) i minimalnim grupama (Abrams i sur., 2009). Budući da je RMSGD provjeravan uglavnom na djeci u razdoblju srednjega djetinjstva, adolescenti nisu bili uključeni u provjeru modela, stoga smo u ovom radu odlučili provjeriti pretpostavke modela i u kasnijoj dobi, odnosno od 12. do 16. godine. Odbrani dobni raspon mogao bi imati važne implikacije za model iz više razloga. Prvo, za razliku od ranijih provjera modela na mlađim sudionicima, koje karakterizira konkretno i sociocentrično mišljenje, za starije sudionike od 12 do 16 godi-

na karakteristično je formalno mišljenje koje omogućuje bolje međugrupno razlikovanje. Nadalje, neki autori navode kako je razdoblje nakon 10. godine (posebice razdoblje od 10. do 14. godine) važno za razvoj međugrupnih stavova, jer je za taj period karakteristična pojačana osjetljivost na grupne norme (Prinstein i Dodge, 2008). Za razdoblje adolescencije važan je i razvoj identiteta mlade osobe, pri čemu identifikacija s različitim grupama predstavlja važan faktor razvoja identiteta. S druge strane, identifikacija predstavlja snažnu motivacijsku varijablu u međugrupnim odnosima (Nesdale, 2004; Tajfel i Turner, 1979). Budući da stupanj identifikacije varira ovisno o faktorima u specifičnom socijalnom kontekstu (Hogg i Abrams, 1988), navedeni smo model odlučili provjeriti na *ad hoc* formiranim grupama, na kojima do sada nije provjeren. Nadalje, formiranje *ad hoc* grupa temeljilo se na stavu prema slobodi izražavanja na Facebooku, što je tema koja se u predistraživanjima iskristalizirala kao relevantna za sve ispitivane dobne skupine.

Nadalje, kako je do sada model provjeren na britanskoj djeci, autori (Abrams i sur., 2009) navode da je nužno, radi utvrđivanja univerzalnosti modela, subjektivnu grupnu dinamiku provjeriti i u drugim kulturama. Ovaj je rad doprinos takvoj međukulturnoj provjeri univerzalnosti modela.

Cilj istraživanja bio je na *ad hoc* formiranim grupama djece i adolescenata ispitati dinamički odnos evaluacija pojedinačnih članova grupa i grupa u cjelini. Očekivano je da će sudionici: a) različito evaluirati pripadnike *ad hoc* formiranih grupa koji različito poštuju norme vlastite grupe (normu lojalnosti); b) biti svjesni toga da će ostali pripadnici grupa različito evaluirati normativne i devijantne članove grupa; c) iskazati unutargrupnu pristranost. S obzirom na razvojnu komponentu istraživanja, provjeravano je je li dob povezana s različitim razinama ispitivanih varijabli (diferencijalna evaluacija, diferencijalno uključivanje i unutargrupna pristranost). Kako su rezultati ranijih istraživanja o odnosu pristranosti i dobi nekonzistentni, pri čemu ponekad pristranost u funkciji dobi raste (Ajduković i Čorkalo Biruški, 2008; Teichman i Bartal, 2008), a ponekad opada (Aboud, 1993), nismo imali eksplicitno očekivanje odnosa dobi i opće pristranosti. Što se tiče očekivanog odnosa ispitivanih varijabli, prema pretpostavci RMSGD-a (Abrams i sur., 2003a) očekuje se da dob moderira odnos između unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije. Nadalje, diferencijalno uključivanje trebalo bi biti medijator odnosa unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije (Abrams i sur., 2009; Abrams i sur., 2008). Dakle, sudionici koji su spremniji izražavati unutargrupnu preferenciju spremniji su i diferencijalno evaluirati, a da bi to mogli,

moraju moći percipirati da i ostali članovi grupe diferencijalno evaluiraju ostale članove grupa, ovisno o njihovu poštivanju grupnih normi. Prema modelu je očekivano kako će odnos diferencijalnog uključivanja i diferencijalne evaluacije biti moderiran identifikacijom s grupom. Dakle, sudionici koji se više identificiraju s grupom, odnosno kojima je grupa važnija, bit će motiviraniji da se u vlastitim prosudbama različitih članova grupe posluže diferencijalnim uključivanjem.

METODA

Sudionici

U istraživanju su sudjelovali učenici šestih i osmih razreda osnovne škole te drugih razreda srednje škole, ukupno 349 sudionika, iz četiri osnovne i dvije srednje škole u Slavoniji. Najzastupljeniji su bili učenici osmog razreda (37%), dok je bilo nešto manje učenika šestog (31%) i drugog (32%) razreda. U uzorku je bilo 57% djevojčica i 43% dječaka, prosječne dobi $M = 14,3$ ($SD = 1,64$) godina.

Postupak

U skladu s etičkim standardima istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003), za učenike osnovnih škola zatražen je aktivan pristanak roditelja za sudjelovanje u istraživanju. Roditelji učenika srednjih škola bili su samo informirani o istraživanju. Svi sudionici dali su usmeni pristanak za sudjelovanje.

Ispitivanje je provedeno za vrijeme nastave u računalnim učionicama u manjim grupama. Ispitivanje je trajalo dvadesetak minuta i bilo je anonimno. Sudionici su sjedili ispred računala. Na monitoru su se izmjenjivale upute i zadaci, a odgovori sudionika automatski su se bilježili u bazu podataka. Računalno prikupljanje podataka odabrano je zato što je tako bila olakšana *ad hoc* podjela sudionika u grupe.

Na početku ispitivanja sudionicima je rečeno kako se ispituju njihove navike upotrebe interneta i Facebooka. Obaviješteni su kako će se ispitati stav o slobodi izražavanja na Facebooku te će računalo na temelju njihovih odgovora izračunati stav svakoga sudionika. S obzirom na stav, sudionici će biti pridijeljeni afirmacijskoj (sudionici koji zagovaraju maksimalne slobode izražavanja na Facebooku) ili negacijskoj grupi (sudionici koji zagovaraju ograničenje slobode izražavanja na Facebooku). Čestice za ispitivanje stava prema slobodi izražavanja na Facebooku formirane su na temelju predistraživanja (Tomašić Humer, 2012). Svi su sudionici zapravo pripadali istoj, afirmacijskoj, grupi. Kako bi podjela sudionika u grupe bila što vjerodostojnija, za Skalu stavova prema slobodi izra-

žavanja na Facebooku odabrane su čestice s kojima se u predistraživanju složila većina sudionika (Tomašić Humer, 2012).

Pošto im je rečeno kojoj grupi pripadaju, sudionici su ispunili skalu identifikacije s grupom, a potom su vrednovali vlastitu grupu i vanjsku grupu. Sudionicima su zatim predočene izjave normativnih i odstupajućih pripadnika vlastite grupe i vanjske grupe (redosljed je varirao od slučaja do slučaja). Svakom sudioniku predočene su četiri izjave – dvije pripadnika vlastite grupe i dvije pripadnika vanjske grupe. Pri tome je po jedan pripadnik svake grupe dao normativnu, a drugi odstupajuću izjavu s obzirom na normu lojalnosti vlastitoj grupi. Po uzoru na ranija istraživanja (Abrams i sur., 2003a), normativna izjava pripadnika vlastite grupe i vanjske grupe formulirana je kao isključivo pozitivna u odnosu na vlastitu grupu (npr. "Mislim da je moja grupa super i kad bi bio organiziran razgovor između moje i druge grupe, bio bih spreman braniti mišljenja i ideje svoje grupe."). Odstupajuća izjava sadržavala je pozitivan stav prema vanjskoj grupi (npr. "U redu mi je da sam pripadnik svoje grupe, ali bi mi bilo draže da sam u drugoj grupi."). Izjave devijantnih pripadnika obiju grupa odstupale su u odnosu na normu lojalnosti vlastitoj grupi. Prikladnost prezentiranih izjava normativnih i odstupajućih pripadnika vlastite i vanjske grupe provjerena je u predistraživanju (Tomašić Humer, 2012).

Nakon prezentacije pojedinačne izjave pripadnika vlastite/vanjske grupe sudionici su procjenjivali navodnoga davatelja izjave, odgovarajući na pitanja: a) *Kako ti procjenjuješ učenika V. L.?*; b) *Što misliš kako članovi tvoje grupe procjenjuju učenika V. L.?*; c) *Što misliš kako članovi druge (vanjske) grupe procjenjuju učenika V. L.?* Odgovore na sva tri pitanja sudionici su davali na skali od 0 do 10 (0 – negativno, 10 – pozitivno). Na temelju navedenih odgovora izračunane su mjere diferencijalne evaluacije i diferencijalnog uključivanja. Po preporuci Abramsa i suradnika (2007), procjenjivanim pripadnicima grupa nisu pridodana vlastita imena nego inicijali (npr. V. L., I. M., itd.), kako bi se izbjegao utjecaj spola procjenjivanih pripadnika grupa na evaluacije. Inicijali su odabrani slučajno te nisu imali konkretno značenje.

Instrumenti

U istraživanju su izmjerene sljedeće varijable: socijalna identifikacija s vlastitom grupom, opća unutargrupna pristranost, diferencijalno uključivanje i diferencijalna evaluacija. Upotrijebljeni su sljedeći instrumenti:

Skala socijalnog identiteta (Brown, Condor, Mathews, Wade i Williams, 1986) sastoji se od 10 čestica koje mjere privrženost pojedinca vlastitoj grupi (npr. "Moja mi je grupa važna.").

Sudionici odgovaraju izražavanjem stupnja slaganja sa svakom tvrdnjom na skali od 5 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 5 – potpuno se slažem). Ukupan rezultat na skali formiran je kao aritmetička sredina svih čestica. Dobivena je zadovoljavajuća pouzdanost skale ($\alpha = 0,79$).

Unutargrupna pristranost izračunana je kao razlika u evaluaciji vlastite i vanjske grupe. Za evaluaciju vlastite i vanjske grupe upotrijebljena je skala opće evaluacije od 11 stupnjeva (0 – negativan, 10 – pozitivan), na kojoj su sudionici procjenjivali odnos prema vlastitoj i vanjskoj grupi. Prikadnost ovakva mjerenja potvrđena je na sudionicima istih dobnih skupina realnih etničkih grupa (npr. Ajduković i Čorkalo Biruški, 2008).

Diferencijalna evaluacija (DE) izračunana je kao razlika u prosječnoj osobnoj evaluaciji normativnih i odstupajućih pripadnika grupe, posebno za vlastitu i vanjsku grupu. DE vlastite grupe izračunana je kao razlika u evaluaciji normativnoga i devijantnoga člana vlastite grupe. DE pripadnika vanjske grupe izračunana je kao razlika u evaluaciji odstupajućega i normativnoga člana vanjske grupe. Očekivane su vrijednosti pozitivnoga smjera, jer bi sudionici trebali pozitivnije procjenjivati normativnoga pripadnika od odstupajućega pripadnika vlastite grupe, odnosno odstupajućeg u odnosu na normativnoga pripadnika vanjske grupe. Podsjetimo, odstupajući pripadnici dali su odstupajuću izjavu u odnosu na normu lojalnosti vlastitoj grupi. Što je vrijednost DE veća to sudionici bolje razlikuju sudionike grupe, ovisno o njihovu normativnom ili odstupajućem ponašanju. Ukupna diferencijalna evaluacija izračunana je kao aritmetička sredina diferencijalne evaluacije vlastite grupe i vanjske grupe.

Za formiranje mjere *diferencijalnog uključivanja* (DU) sudionici su za svakoga normativnog i odstupajućeg pripadnika grupe procijenili kako toga člana evaluiraju pripadnici vlastite grupe i pripadnici vanjske grupe. Nakon toga, za svakoga procjenjivanog pripadnika grupe izračunana je razlika u procijenjenoj evaluaciji pripadnika njegove vlastite grupe i vanjske grupe. DU predstavlja sudionikovo očekivanje da će grupe (vlastita/vanjska) pozitivnije procjenjivati one članove koji poštuju normu lojalnosti vlastitoj grupi. Viši rezultat upućuje na to da sudionici tako i procjenjuju, očekujući da će članovi vlastite grupe prihvaćati normativne pripadnike vlastite grupe, dok ih članovi vanjske grupe neće prihvaćati.

REZULTATI

U Tablici 1 prikazani su grupni deskriptivni podaci ispitivanih varijabli (DE, DU, unutargrupna pristranost, identifikacija). U skladu s očekivanjima, nisu utvrđene rodne razlike u ispitivanim varijablama. Temeljne pretpostavke modela provjere su uz pomoć Process macro programa upotrebom postu-

● **TABLICA 1**
Aritmetičke sredine i standardne devijacije (u zagradi) za evaluacije i diferencijalno uključivanje ($N = 349$)

paka koje preporučuje Hayes (2013). Primijenjena je metoda samoizvlačenja (*bootstrap*) sa 5000 ponovljenih uzoraka, uz intervale pouzdanosti 95%. Provjereno je: a) je li DU medijator unutargrupne pristranosti i DE; b) moderira li identifikacija sudionika s grupom odnos DU i DE; c) moderira li dob odnos opće pristranosti i diferencijalne evaluacije.

	Vlastita grupa		Vanjska grupa		F/t
	Normativni član	Odstupajući član	Normativni član	Odstupajući član	
Evaluacija pojedinoga člana grupe	8,5 (2,17)	4,3 (2,83)	5,8 (3,20)	6,6 (2,80)	236,21***
Diferencijalna evaluacija članova vlastite/vanjske grupe		4,3 (3,35)		0,83 (4,25)	13,63***
Procijenjene evaluacije pripadnika vlastite grupe	8,5 (2,27)	3,6 (2,89)	4,5 (2,94)	6,7 (2,84)	246,48***
Procijenjene evaluacije pripadnika vanjske grupe	4,2 (3,25)	6,8 (2,66)	8,0 (2,66)	4,0 (3,14)	155,48***
Diferencijalno uključivanje		7,5 (6,76)		6,2 (6,55)	3,91***
Evaluacija grupe		7,8 (2,52)		4,2 (2,87)	15,56***

*** $p < 0,001$

Diferencijalna evaluacija

Sudionici različito procjenjuju normativne i odstupajuće pripadnike različitih grupa (Tablica 1). Očekivano, najpozitivnije procjenjuju člana vlastite grupe koji je dao normativnu izjavu ($M = 8,5$), nešto manje povoljno procjenjuju člana vanjske grupe koji je dao odstupajuću izjavu ($M = 6,6$) u odnosu na normu lojalnosti vlastitoj grupi. U skladu s *efektom crne ovce* (Marques i sur., 1988), najnegativnije je procijenjen odstupajući član vlastite grupe ($M = 4,3$). Sve razlike u evaluacijama pojedinih članova grupe statistički se značajno razlikuju od neutralne vrijednosti 5 ($t(348) = 30,24$; $t(348) = -4,88$; $t(348) = 4,55$; $t(348) = 10,79$; za sve vrijedi $p < 0,01$).

Na temelju razlike u evaluaciji normativnoga i devijantnoga pripadnika vlastite grupe izračunana je DE za vlastitu grupu (Tablica 1), a iznosila je $M = 4,3$ ($SD = 3,35$) i statistički se značajno razlikovala od nule ($t(348) = 23,75$, $p < 0,01$). Dakle, normativan je član vlastite grupe, u odnosu na odstupajućega, procijenjen 4,3 jedinice pozitivnije. Za pripadnike vanjske grupe DE je izračunana kao razlika u evaluaciji devijantnoga i normativnoga pripadnika vanjske grupe. Dobivena vrijednost iznosila je $M = 0,83$ ($SD = 4,26$) i statistički se značajno razlikovala od nule ($t(348) = 3,70$, $p < 0,01$). Dakle, iako je prosječna vrijednost manja od jedan, sudionici su različito procjenjivali normativnoga i odstupajućega člana vanjske grupe, pri čemu je devijantan pripadnik vanjske grupe

procijenjen pozitivnije od normativnoga. Podsjetimo, devijantni je pripadnik odstupao u odnosu na normu lojalnosti vlastite grupe. Zanimljivo je primijetiti da su oba pripadnika vanjske grupe pozitivno procijenjena (ocjenom koja je veća od 5). Dakle, sama pripadnost vanjskoj grupi nije bila dovoljna za negativnu evaluaciju individualnih pripadnika vanjske grupe.

Diferencijalno uključivanje

Procijenjene evaluacije pripadnika vlastite grupe i procijenjene evaluacije pripadnika vanjske grupe služile su za izračun DU (Tablica 1). Sudionici procjenjuju da će pripadnici vlastite grupe najpozitivnije evaluirati pripadnika vlastite grupe koji daje normativnu izjavu ($M = 8,5$), malo manje pozitivno pripadnika vanjske grupe koji je devijantan ($M = 6,7$), zatim pripadnika vanjske grupe koji je normativan ($M = 4,5$), a najmanje pozitivno evaluirat će pripadnika vlastite grupe čije je ponašanje devijantno ($M = 3,6$). Isti obrazac odgovaranja dobio je kada su sudionici procjenjivali kako pripadnici vanjske grupe evaluiraju normativne i odstupajuće članove obiju grupa (Tablica 1). Dakle, sudionici su svjesni kako isti obrasci procjenjivanja normativnih i odstupajućih pripadnika grupa vrijede i u vlastitoj, ali i u vanjskoj grupi. Nadalje, kada sudionici procjenjuju evaluacije ostalih pripadnika vlastite grupe, te su procjene "ekstremnije" nego kada procjenjuju kako će evaluirati pripadnici vanjske grupe. Tako sudionici procjenjuju kako će pripadnici vlastite grupe procijeniti svojega normativnog člana pozitivnije ($M = 8,5$) nego što će pripadnici vanjske grupe procijeniti svojega normativnog člana ($M = 8,0$). Devijantni član vlastite grupe bit će od ostalih pripadnika vlastite grupe negativnije procijenjen ($M = 3,6$) nego devijantni pripadnik vanjske grupe od pripadnika svoje grupe ($M = 4,0$). No sudionicima je jasno da i pripadnici vlastite grupe i vanjske grupe najpozitivnije evaluiraju normativnog, a najnegativnije devijantnoga pripadnika vlastite grupe. Dakle, sudionici su svjesni da ista grupna dinamika funkcionira u različitim grupama.

Zanimljiva je i usporedba prosječnih vlastitih evaluacija i procijenjenih evaluacije pripadnika vlastite grupe (Tablica 1). Vidi se da sudionici pripadnike grupa evaluiraju pozitivnije nego što očekuju da će ih evaluirati ostali pripadnici vlastite grupe. Iako, dakle, sudionici imaju očekivanja o evaluaciji ostalih pripadnika grupe (i prema RMSGD-u ih rabe u svojoj evaluaciji), ipak daju pozitivnije evaluacije nego što očekuju da ih daje ostatak vlastite grupe.

Unutargrupna pristranost

Vlastita grupa procijenjena je prosječnom ocjenom $M = 7,8$ ($SD = 2,52$), što je statistički značajno pozitivnija procjena ($t(348) = 15,63, p < 0,001$) od procjene vanjske grupe, koja je

procijenjena sa $M = 4,2$ ($SD = 2,87$). S obzirom na to da evaluacija vanjske grupe pada na lijevi kraj ljestvice (u odnosu na neutralnu vrijednost 5), zaključujemo da je vanjska grupa procijenjena negativno. Utvrđena je statistički značajna razlika između dobivene procjene vanjske grupe i neutralne vrijednosti 5 ($t(348) = -4,94$, $p < 0,001$). Unutargrupna pristranost (Tablica 1) izračunana je kao razlika u evaluaciji vlastite grupe i vanjske grupe i iznosila je $M = 3,6$ ($SD = 4,26$). Nisu utvrđene dobne razlike u razini opće pristranosti ($F(2,345) = 1,44$, $p = 0,24$), kao ni u evaluaciji vlastite grupe ($F(2,345) = 1,60$, $p = 0,20$), no dob se pokazala značajnim faktorom u evaluaciji vanjske grupe ($F(2,345) = 5,19$, $p = 0,00$). Srednjoškolci su statistički značajno negativnije vrednovali vanjsku grupu nego učenici šestih razreda ($M_2 = 3,58 < M_6 = 4,78$, $p = 0,00$).

Identifikacija s vlastitom grupom

● **TABLICA 2**
Aritmetičke sredine i standardne devijacije (u zagradi) i koeficijenti korelacija između ispitivanih varijabli na skupini $N = 349$ sudionika

Prosječna vrijednost identifikacije s vlastitom grupom iznosila je $M = 3,9$ ($SD = 0,69$; Tablica 2). Podsjetimo, sudionici su odgovarali na skali od 5 stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 5 – potpuno se slažem). S obzirom na to da su grupe nastale *ad hoc*, ova je razina identifikacije relativno visoka. Nisu utvrđene dobne razlike u razini identifikacije ($F(2,345) = 0,11$, $p = 0,90$).

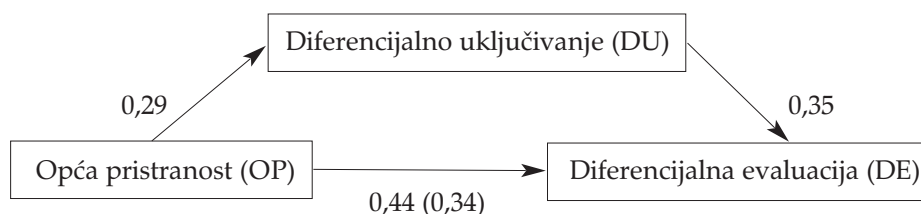
	<i>M (SD)</i>	1	2	3	4	5
Unutargrupna pristranost	3,6 (4,26)	1	0,290**	0,440**	0,431**	0,123**
Diferencijalno uključivanje	6,8 (5,93)		1	0,435**	0,336**	-0,022
Diferencijalna evaluacija	2,5 (3,03)			1	0,334**	0,032
Identifikacija	3,9 (0,69)				1	0,014
Dob	14,3 (1,64)					1

** $p < 0,01$

Odnosi među ispitivanim varijablama

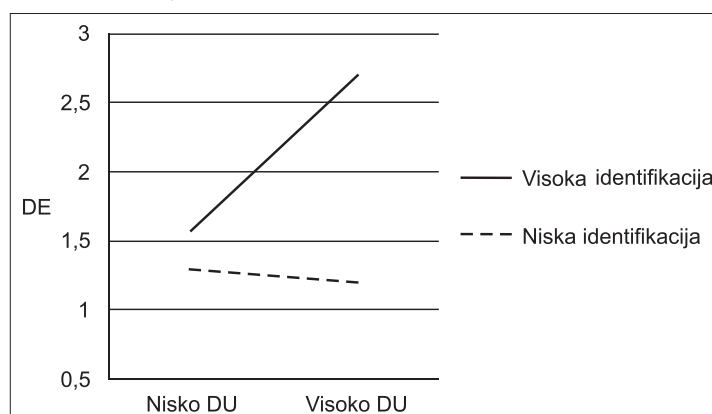
Iz Tablice 2 vidi se da varijable DU i DE međusobno koreliraju $r = 0,45$ ($p < 0,001$). Sudionici koji pokazuju više razine unutargrupne pristranosti pokazuju i više razine diferencijalne evaluacije. U skladu s RMSGD-om utvrđeno je da varijabla identifikacija s grupom korelira s DE ($r = 0,33$, $p < 0,01$) i s unutargrupnom pristranosti ($r = 0,43$, $p < 0,01$). Suprotno pretpostavkama modela, koji ne očekuje povezanost identifikacije i DU, u našem istraživanju ove dvije varijable značajno koreliraju ($r = 0,34$, $p < 0,01$). Nadalje, dob korelira, iako nisko, jedino s varijablom unutargrupne pristranosti ($r = 0,12$, $p < 0,01$), dakle, stariji su sudionici pristraniji prema vlastitoj grupi. Suprotno pretpostavkama modela, povezanost dobi i ostalih varijabli nije pronađena.

● SLIKA 1
Utjecaj opće pristranosti na diferencijalnu evaluaciju preko diferencijalnog uključivanja (navedeni pripadajući standardizirani regresijski koeficijenti, svi značajni na $p < 0,001$)



Pri provjeri je li DU medijator odnosa opće pristranosti i DE, utvrđeno je kako je opća pristranost značajan prediktor DU ($\beta = 0,29, t(346) = 5,63, p = 0,00$), a diferencijalno uključivanje značajan prediktor DE ($\beta = 0,35, t(346) = 7,62, p = 0,00$). Nadalje, dobiveni efekt opće pristranosti ($\beta = 0,44, t(346) = 9,12, p = 0,00$) na diferencijalnu evaluaciju smanjio se ($\beta = 0,34, t(346) = 7,20, p = 0,00$) uključivanjem indirektnog efekta diferencijalnog uključivanja i opće pristranosti. Dakle, pronađen je indirektan utjecaj opće pristranosti na diferencijalnu evaluaciju (Slika 1) preko diferencijalnog uključivanja ($CI = 0,059 - 0,160$). Medijacijom se objasnilo oko 23% ukupnog efekta opće pristranosti na diferencijalnu evaluaciju. Oni sudionici koji pokazuju više razine unutargrupne pristranosti pokazat će i više razine DE, pri čemu je taj odnos i izravan, ali i posredovan procesom DU.

● SLIKA 2
Moderatorska uloga identifikacije s vlastitom grupom na odnos diferencijalnog uključivanja (DU) i diferencijalne evaluacije (DE)



Sudionici koji se više poistovjećuju s grupom pokazuju i više razine DE, ako su svjesni da i ostali članovi grupe diferencijalno evaluiraju pripadnike grupe ovisno o poštivanju

RASPRAVA

grupnih normi. Odnosno, čini se kako su pripadnici grupe koji se više identificiraju motiviraniji primijeniti diferencijalno uključivanje u vlastitoj evaluaciji ostalih članova grupe.

Suprotno pretpostavkama modela (Abrams i sur., 2003a), moderatorski utjecaj dobi na odnos opće pristranosti i diferencijalne evaluacije nije utvrđen.

Cilj ovoga rada bio je ispitati dinamički odnos evaluacija pojedinih članova grupa i grupa u cjelini kod djece i adolescenata na *ad hoc* formiranim grupama. Prvo ćemo se osvrnuti na dobivene vrijednosti diferencijalne evaluacije, diferencijalnog uključivanja, unutargrupne pristranosti i identifikacije.

U skladu s ranijim provjerama RMSGD-a (Abrams i sur., 2003a; Abrams i Rutland, 2008; Abrams i sur., 2009) utvrđene su razlike u evaluaciji članova grupe koji različito poštuju grupne norme. Sudionici preferiraju normativnoga pripadnika u odnosu na devijantnoga pripadnika vlastite grupe, ali i devijantnoga i normativnoga člana vanjske grupe u odnosu na devijantnoga pripadnika vlastite grupe. Očekivano, potvrđen je *efekt crne ovce*, odnosno pozitivnija evaluacija odstupajućega pripadnika vanjske grupe u odnosu na devijantnoga pripadnika vlastite grupe. Prijašnja istraživanja pokazuju da već i petogodišnjaci počinju sve manje favorizirati odstupajućega člana vlastite grupe (Abrams i sur., 2003a; Abrams i sur., 2003b; Castelli i sur., 2007). Nadalje, u skladu s rezultatima istraživanja na odraslim sudionicima (Brauer, 2001), DE je veća u slučaju usporedbe članova vlastite grupe nego vanjske grupe. Očekivano, sudionici su osjetljiviji kada norme (posebice normu lojalnosti) ne poštuju pripadnici vlastite grupe, jer su posljedice nepoštivanja normi članova vlastite grupe ozbiljnije nego ako članovi vanjske grupe ne poštuju norme svoje grupe. No sudionici su i pripadnike vanjske grupe diferencijalno evaluirali, ovisno o tome pridonose li osjećaju superiornosti grupe procjenjivača ili ne. Pripadnici vanjske grupe koji su bili devijantni u odnosu na normu lojalnosti vlastitoj grupi procijenjeni su pozitivnije od onih koji su bili lojalni svojoj grupi. Ipak, treba naglasiti da su oba pripadnika vanjske grupe procijenjena pozitivno.

Nadalje, u skladu s RMSGD-om potvrđeno je i postojanje diferencijalnog uključivanja. Sudionici su svjesni da će i ostali pripadnici grupa pozitivnije evaluirati normativnoga pripadnika nego devijantnoga pripadnika vlastite grupe. Budući da je prednost ovog istraživanja u tome što su sudionici procjenjivali evaluacije drugih članova vlastite, ali i vanjske, grupe, vidimo kako su sudionici svjesni da i pripadnici vlastite i pripadnici vanjske grupe najpozitivnije vrednuju normativnoga pripadnika vlastite, a najnegativnije devijantnoga pripad-

nika vlastite grupe. Zanimljivo je da se različite dobne skupine ne razlikuju u veličini DU ni za vlastitu ni za vanjsku grupu. Dakle, svim je sudionicima jasno da različite grupe različito evaluiraju sve pripadnike, ovisno o poštivanju grupnih normi.

Što se tiče identifikacije s grupom, sudionici su iskazali razmjerno visoku razinu identifikacije s *ad hoc* formiranom grupom. Pretpostavljamo da je to posljedica odabrane teme u formiranju *ad hoc* grupa (sloboda izražavanja na Facebooku), jer se ta tema u razgovoru s učenicima iskristalizirala kao njima visoko relevantna. Premda se izmjerena razina identifikacije ($M = 3,89$) razlikuje od neutralne vrijednosti 3, očekivano je nešto niža od one koju je dobila npr. Ivičić (2007) na uzorku srednjoškolaca, ispitujući identifikaciju sudionika s različitim stvarnim vršnjačkim grupama (npr. sportašima, šminkerima). S obzirom na to da je riječ o *ad hoc* formiranim grupama, koje ne postoje kao stvarno organizirane vršnjačke grupe, zaključujemo da je pripadnost grupi čija je norma zagovaranje ili ograničavanje sloboda izražavanja na Facebooku sudionicima prilično važna.

Očekivano, pronađena je značajna unutargrupna pristranost (Barrett i Short, 1992; Barrett i Oppenheimer, 2011; Bigler i sur., 2001; Nesdale i Flesser, 2001), pri čemu su sudionici prosječno četiri jedinice pozitivnije procijenili vlastitu grupu od vanjske grupe. Za razliku od evaluacija vlastite grupe, koja je bila, jasno, pozitivna, evaluacija vanjske grupe bila je blago negativna. Podsjetimo, varijabla dob korelirala je s unutargrupnom pristranosti tako da su stariji sudionici procjenjivali pristranije vlastitu grupu. Iako su stariji sudionici izrazili više razine pristranosti, sudionici su jednokratno evaluirali vanjsku grupu, koja, načelno, nema reperkusije na njihov svakodnevni život. Porast pristranosti s dobi u skladu je s integrativno razvojno-kontekstualnom teorijom (Teichman i Bar-Tal, 2008), prema kojoj se u adolescenciji očekuju promjene u stavovima prema vanjskoj grupi. Navedena teorija formirana je u kontekstu međugrupnih sukoba, što je različit socijalni kontekst u odnosu na evaluaciju *ad hoc* formiranih grupa. Istraživanje komparabilno s našim, s obzirom na dob sudionika, jest ono Ajdukovića i Čorkalo Biruški (2008), koji su, također, na uzorcima realnih etničkih grupa pronašli veću diskriminaciju kod starijih adolescenata. Na nešto mlađim sudionicima Abrams i suradnici (2003a) pronašli su porast pristranosti u kontekstu nacionalnih grupa, kada se ispitivao odnos Britanaca prema Nijemcima, a pad unutargrupne pristranosti prema Francuzima (Abrams i sur., 2009). Stabilnost pristranosti dobivena je u provjeri modela u situaciji minimalne grupe (Abrams i sur., 2008). Rezultati našeg, ali i Abramsovih (2003a; 2008; 2009), istraživanja mogli bi upozoriti na važnost širih društvenih normi kao istaknutoga faktora razlika u razinama

iskazane pristranosti, no kako to nije mjereno u ovom istraživanju, ovu bi pretpostavku trebalo dodatno provjeriti.

Što se tiče dinamičkog odnosa evaluacija pojedinih članova grupa i grupa u cjelini, potvrđeno je da su sudionici koji su iskazali više razine opće pristranosti pokazali i višu razinu diferencijalne evaluacije, a diferencijalno uključivanje potvrdilo se kao medijator tog odnosa. Pretpostavka o porastu povezanosti između unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije u funkciji dobi nije potvrđena. Dakle, neovisno o dobi, kod svih je sudionika pronađena pozitivna povezanost između unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije. Dobiveni rezultat izravna je posljedica upravo odabrane dobi sudionika, koja predstavlja važnu novinu u provjeri RMSGD-a, jer, kako je već istaknuto, dobni raspon od 12 do 16 godina nije se razmatrao u prethodnim istraživanjima. Naši rezultati, tako, otvaraju mogućnost za pretpostavku da dob prestaje biti moderator odnosa unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije pošto djeca kognitivno sazriju do razine formalnih operacija, pa bi ovu pretpostavku valjalo provjeriti u budućim istraživanjima.

Nadalje, utvrđeno je kako je diferencijalno uključivanje djelomičan medijator odnosa unutargrupne pristranosti i diferencijalne evaluacije. U prethodnim provjerama modela ova je medijacija bila potpuna (Abrams i sur., 2009; Abrams i sur., 2008), odnosno utjecaj opće pristranosti na diferencijalnu evaluaciju bio je potpuno posredovan diferencijalnim uključivanjem. Kako su ranije provjere RMSGD-a provedene kod mlađe djece, pretpostavljamo da je dobiveni rezultat također posljedica odabrane dobi sudionika. Moguće je da jednom stečeno diferencijalno uključivanje kod starije djece ne mora više (nužno) biti jedini proces koji posreduje u utjecaju unutargrupne preferencije na diferencijalno uključivanje, nego ostavlja prostor i za neke druge mehanizme koji posreduju u odnosu tih dviju varijabli (poput npr. identifikacije). Odnosno, starija djeca, poput one u našem uzorku, pretpostavljano u istoj kognitivnoj fazi sazrijevanja, ne donose svoje prosudbe na temelju primarno kognitivnih faktora (uvjetovanih fazom sazrijevanja u kojoj jesu), nego uzimajući u obzir i razne druge (socijalne) čimbenike.

U skladu s rezultatima ranijih istraživanja (Abrams i Rutland, 2008) potvrđeno je kako je identifikacija s grupom moderator odnosa DU i DE. Oni sudionici koji se više identificiraju s vlastitom grupom, odnosno kojima je grupa važnija, više se koriste i DU-om u diferencijalnoj evaluaciji. Dakle, ako mi je moja grupa važna, vjerojatnije ću poći od pretpostavke o tome kako ostali članovi moje grupe procjenjuju normativne/devijantne članove grupe u formiranju vlastitih evaluacija tih pripadnika.

Jedan od prigovora na provedeno istraživanje mogao bi biti kako je tema osiguravanja slobode izražavanja, a onda i slobode na Facebooku (kao osnova za podjelu sudionika u grupe), prikladnija za starije sudionike. Štoviše, sudionici mlađi od 13 godina, dakle naša najmlađa dobna skupina, ne bi smjeli ni imati profil na Facebooku. Ipak, rezultati upućuju na to da više od 92,3% naših sudionika ima otvoren profil na Facebooku. Što se tiče navedenoga prigovora, može nas, donekle, umiriti činjenica da nije utvrđena razlika u stavu prema slobodi izražavanja na Facebooku između različitih dobnih skupina, štoviše, sudionici različite dobi nisu se razlikovali ni u razini identifikacije s *ad hoc* formiranom grupom koja zagovara slobodu izražavanja na Facebooku.

Kada govorimo o evaluacijama normativnih, odnosno devijantnih, pripadnika grupa, može se postaviti pitanje prikladnosti odabranih izjava. Naime, odabrane su izjave koje su jasno i jednoznačno normativne, odnosno odstupajuće. Na temelju dobivenih rezultata vidi se da su svi naši sudionici jasno sankcionirali pripadnika grupe s odstupajućom izjavom. Tu se postavlja pitanje bi li se dob pokazala značajnom odrednicom vrednovanja da su odabrane izjave koje nisu toliko jednoznačne. Postavlja se pitanje bi li veličina diferencijalne evaluacije i diferencijalnog uključivanja bila manja i bi li se uopće pojavila da su bile odabrane devijantne izjave koje nisu tako jasno odstupajuće, odnosno da su odabrane izjave koje se češće mogu javiti u realnim međugrupnim odnosima. U skladu s navedenim preporuka za buduća istraživanja bila bi uključiti i izjave devijantnih pripadnika vlastite grupe i vanjske grupe koje nisu ekstremno odstupajuće te vidjeti kakve su posljedice na subjektivnu grupnu dinamiku djece i adolescenata. Daljnja preporuka za buduća istraživanja bila bi da se uzme u obzir širi dobni raspon sudionika. U vezi s tom preporukom javljaju se razni problemi metodološke naravi; npr. u dobno heterogenom uzorku javlja se problem odabira razvojno relevantnih grupa koje mogu pokriti širok razvojni period, a koje bi sudionicima različite dobi bile zanimljive te omogućavale podjednaku razinu identifikacije svih sudionika. Nadalje, postavlja se pitanje postojanja prikladnih instrumenata za različite dobne skupine. Preporuka za buduća istraživanja bila bi i provjera modela na realnim vršnjačkim grupama, koje imaju duži vijek trajanja i stvaran utjecaj na pojedinca.

LITERATURA

- About, F. E. (1988). *Children and prejudice*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- About, F. E. (1993). The developmental psychology of racial prejudice. *Transcultural Psychiatric Research Review*, 30(3), 229–242. doi:10.1177/136346159303000303
- About, F. E. (2008). A social-cognitive developmental theory of prejudice. U S. M. Quintana i C. McKown (Ur.), *The handbook of race, racism,*

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 24 (2015), BR. 3,
STR. 367-386

TOMAŠIĆ HUMER, J.,
ČORKALO BIRUŠKI, D.:
PROVJERA TEMELJNIH...

and the developing child (str. 55–71). Hoboken, NJ: Wiley. doi:10.1002/9781118269930.ch4

Abrams, D., Marques, J. M., Bown, N. J. i Henson, M. (2000). Pro-norm and anti-norm deviance within in-groups and out-groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(5), 906–912. doi:10.1037//0022-3514.78.5.906

Abrams, D., Rutland, A. i Cameron, L. (2003a). The development of subjective group dynamics: Children's judgments of normative and deviant in-group and outgroup individuals. *Child Development*, 74(6), 1840–1856. doi:10.1046/j.1467-8624.2003.00641.x

Abrams, D., Rutland, A., Cameron, L. i Marques, J. M. (2003b). The development of subjective group dynamics: When ingroup bias gets specific. *British Journal of Developmental Psychology*, 21(2), 155–176. doi:10.1348/026151003765264020

Abrams, D., Rutland, A., Cameron, L. i Ferrell, J. (2007). Older but wilier: Accountability and the development of subjective group dynamics. *Developmental Psychology*, 43(1), 134–148. doi:10.1037/0012-1649.43.1.134

Abrams, D. i Rutland, A. (2008). The development of subjective group dynamics. U S. Levy i M. Killen (Ur.), *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood* (str. 47–65). Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.

Abrams, D., Rutland, A., Ferrell, J. M. i Pelletier, J. (2008). Children's judgments of disloyal and immoral peer behavior: Subjective group dynamics in minimal intergroup contexts. *Child Development*, 79(2), 444–461. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01135.x

Abrams, D., Rutland, A., Ferrell, J. M. i Pelletier, J. (2009). Children's groups nous: Understanding and applying peer exclusion within and between groups. *Child Development*, 80(1), 224–243. doi:10.1111/j.1467-8624.2998.01256.x

Ajduković, M. i Kolesarić, V. (Ur.) (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Ajduković, D. i Čorkalo Biruški, D. (2008). Children caught between the ethnic sides: Challenges for community social reconstruction. *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), 337–347. doi:10.1177/0165025408090975

Barrett, M. i Short, J. (1992). Images of European people in a group of 5–10 year old English school children. *British Journal of Developmental Psychology*, 10(4), 339–363. doi:10.1111/j.2044-835x.1992.tb00582.x

Barrett, M. i Oppenheimer, L. (2011). Findings, theories and methods in the study of children's national identifications and national attitudes. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(1), 5–24. doi:10.1080/17405629.2010.533955

Bar-Tal, D. i Teichman, Y. (2005). *Stereotypes and prejudice in conflict: Representations of Arabs in Israeli-Jewish society*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511499814

Bigler, R. S., Brown, C. S. i Markell, M. (2001). When groups are not created equal: Effects of group status on the formation of intergroup attitudes in children. *Child Development*, 72(4), 1151–1162. doi:10.1111/1467-8624.00339

- Brauer, M. (2001). Intergroup perception in the social context: The effects of social status and group membership on perceived out-group homogeneity and ethnocentrism. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(1), 15–31. doi:10.1006/jesp.2000.1432
- Brown, R., Condor, S., Mathews, A., Wade, G. i Williams, J. (1986). Explaining intergroup differentiation in an industrial organization. *Journal of Occupational Psychology*, 59(4), 279–304. doi:10.1111/j.2044-8325.1986.tb00230.x
- Brown, R. (2000). Social Identity Theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, 30(6), 745–778. doi:10.1002/1099-0992(200011/12)30:6<745::aid-ejsp24>3.0.co;2-o
- Cameron, J. A., Alvarez, J. M., Ruble, D. N. i Fuligni, A. J. (2001). Children's lay theories about ingroups and outgroups: Reconceptualizing research on prejudice. *Personality and Social Psychology Review*, 5(2), 118–128. doi:10.1207/S15327957PSPR0502_3
- Castelli, L., de Amicis, L. i Sherman, S. J. (2007). The loyal member effect: On the preference for ingroup members who engage in exclusive relations with the ingroup. *Developmental Psychology*, 43(6), 1347–1359. doi:10.1037/0012-1649.43.6.1347
- Crandall, C. S., Eshelmann, A. i O'Brien, L. (2002). Social norms and the expression and suppression of prejudice: The struggle for internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(3), 359–378. doi:10.1037/0022-3514.82.3.359
- Durkin, K. i Judge, J. (2001). Effects of language and social behaviour on children's reactions to foreign people in television. *British Journal of Developmental Psychology*, 19(4), 597–612. doi:10.1348/026151001166272
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: Guilford Press.
- Hogg, M. A. i Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. London: Routledge.
- Ivičić, I. (2007). *Sociostrukturalna obilježja grupa, socijalna identifikacija i individualna mobilnost: provjera postavki teorije socijalnog identiteta*. (Neobjavljena magistarska radnja). Filozofski fakultet, Zagreb.
- Marques, J. M., Yzerbyt, V. Y. i Leyens, J. Ph. (1988). The black sheep effect: Extremity of judgments towards ingroup members as a function of ingroup identification. *European Journal of Social Psychology*, 18(1), 1–16. doi:10.1002/ejsp.2420180102
- Marques, J. M., Abrams, D., Páez, D. i Martinez-Taboada, C. (1998). The role of categorization and ingroup norms in judgments of groups and their members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(5), 976–988. doi:10.1037//0022-3514.75.4.976
- Marques, J. M., Abrams, D., Páez, D. i Hogg, M. A. (2001). Social categorization, social identification, and rejection of deviant group members. U M. A. Hogg i R. S. Tindale (Ur.), *Blackwell handbook of social psychology (Vol. 3): Group processes* (str. 400–424). Oxford, UK: Blackwell. doi:10.1002/9780470998458.ch17
- Misch, A., Over, H. i Carpenter, M. (2014). Stick with your group: Young children's attitudes about group loyalty. *Journal of Experimental Child Psychology*, 126(1), 19–36. doi:10.1016/j.jecp.2014.02.008

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 24 (2015), BR. 3,
STR. 367-386

TOMAŠIĆ HUMER, J.,
ČORKALO BIRUŠKI, D.:
PROVJERA TEMELJNIH...

Nesdale, D. i Flessler, D. (2001). Social identity and the development of children's group attitudes. *Child Development*, 72(2), 506–517. doi:10.1111/1467-8624.00293

Nesdale, D. (2004). Social identity processes and children's ethnic prejudice. U M. Bennett i F. Sani (Ur.), *The development of the social self* (str. 219–245). New York: Psychology Press. doi:10.4324/9780203391099_chapter_8

Nesdale, D., Durkin, K., Maass, A. i Griffiths, J. (2005). Threat, group identification and prejudice. *Social Development*, 14(2), 189–205. doi:10.1111/j.1467-9507.2005.00298.x

Prinstein, M. J. i Dodge, K. A. (2008). *Peer influence processes among youth*. New York: Guilford.

Tajfel, H. i Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. U W. G. Austin i S. Worchel (Ur.), *The social psychology of intergroup relations* (str. 33–47). Monterey: Brooks-Cole.

Teichman, Y. i Bar-Tal, D. (2008). Acquisition and development of a shared psychological intergroup repertoire in a context of intractable conflict. U S. M. Quintana i C. McKown (Ur.), *Handbook of race, racism, and the developing child* (str. 452–482). New York: Wiley. doi:10.1002/9781118269930.ch18

Tomašić Humer, J. (2012). *Provjera razvojnog modela subjektivne grupne dinamike u situaciji percipirane prijeteće kod grupa različitog statusa*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Zagreb.

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. i Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorisation theory*. Oxford: Blackwell.

Turner, J. C. (1991). *Social influence*. Milton, Keynes: Open University Press.

Testing Assumptions of the Developmental Subjective Group Dynamics Model on Ad Hoc Groups of Youth

Jasmina TOMAŠIĆ HUMER
Faculty of Humanities and Social Sciences, Osijek

Dinka ČORKALO BIRUŠKI
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

The aim of this paper is to test some of the assumptions of the Developmental Subjective Group Dynamics Model (Abrams, Rutland, & Cameron, 2003) on *ad hoc* groups of youth. The variables included were: a) differential evaluation; b) differential inclusion; c) intragroup bias; and d) group identification. It was assumed that the participants' age would moderate the relationship of intragroup bias and

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 24 (2015), BR. 3,
STR. 367-386

TOMAŠIĆ HUMER, J.,
ČORKALO BIRUŠKI, D.:
PROVJERA TEMELJNIH...

differential evaluation, while differential inclusion would be a mediator of this relationship. Furthermore, the moderation effect of group identification on the relationship of differential evaluation and differential inclusion was expected. The participants were students 12 to 16 years of age ($N = 349$). As assumed, the existence of differential evaluation, differential inclusion and intragroup bias was found. However, age had no moderating effect on the relationship between intragroup bias and differential evaluation. Intragroup bias had a direct effect on differential evaluation; however, this relationship was also mediated by differential inclusion. Furthermore, group identification moderated the relationship of differential inclusion and differential evaluation.

Keywords: intragroup bias, differential evaluation, differential inclusion, group identification